

Hällkistan i Marbäck - Flertusenårig familjegrav

Hällkistor byggdes som gravar i slutet av **yngre stenålder** (neolitikum), från ca 2400 f.Kr. till och med äldre bronsålder. Då hade människan börjat bruka jorden och ha boskap, men försörjde sig fortfarande till stor del på jakt och fiske. Områden som tidigare varit obebodda röjdes för odling och bete, och hällkistornas spridning markerar de nya bosättningarna i landskapet i höjdlägen längs sjösystemen. Man **begravde** sina döda obrända i hällkistor och i flatmarksgravar. I hällkistorna begravdes flera personer – vuxna, barn och spädbarn – vid olika tillfällen. Man kunde därför öppna och stänga graven.

Marbäck's hällkista består av 23 resta hällar och en takhäll. Ursprungligen fanns flera takhällar, men de är borttagna och har troligen ingått i en stenbro över en bäck ca 300 meter norr om graven. Kistan kan ha varit övertäckt av en jordhög under forntiden. Gravkonstruktionen visar att det var en rik släkt som använde gravplatsen, eftersom det måste ha varit mycket resurskrävande att hugga ut hällarna, resa dem och lägga upp takblocken.

Hällkistor, dösar och **gånggrifter** är olika typer av megalitgravar (av grekiskans mega:stor och lithos:sten). I Sjuhäradsbygden har man funnit omkring 80 hällkistor. De förekommer i hela södra Sverige, flest på sydsvenska höglandet. Gånggrifterna finns på Falbygden i stort antal, men ej i Sjuhäradsbygden.

Fynden

Hösten 1888 upptäckte **Alexander Åhman** hällkistan i den odlade marken och fann ett stort antal föremål: 17 dolkar och spjutspetsar, 2 bladformiga pilspetsar (se illustrationen till h.), 3 skrapor, 13 knivar och spån av flinta, 1 skafthålsyx, 1 mejsel eller mejselliknande bryne av sten, 6 hängprydnader av skiffer och andra stenslag, 2 grova lerkärl, kolbitar mm. Året därpå undersökte arkeologiprofessor och riksantikvarie Oscar Montelius kistan och fann ytterligare en bladformig pilspets. Åhmans fynd löstes in till Historiska museet mot 30 kr. Där finns föremålen än idag.

I ett av lerkärlen syns 10 avtryck av vetekorn. Det är ovanligt med spår efter vete från stenåldern. Detta kärl är utställt i en monter på Historiska museet i Stockholm. Övriga fynd finns i magasin.

I närheten av hällkistan har gjorts fynd av skivskrapor av flinta och flintavslag. Här kan ha varit en stenåldersboplats.

Praktisk som jordkällare

Ett osignerat brev berättar om att kistan några år efter upptäckten i slutet av 1800-talet, var i ett bedrövligt tillstånd. Man hade använt den att förvara rotfrukter i. Den var täckt med ruttnande ekvirke och torv, stenar hade börjat luta och falla in.

Fornminnet restaurerades 1948 av landsantikvarie Ingegärd Vallin vid Borås museum, med hjälp av män från Bäckgården och Bredgården. Nils Björkborn, ägare till gården Björkbacken och åkern där hällkistan ligger, lovade i en skrivelse att inte bruka marken närmare än ca 90 cm. Idag är skyddsområdet kring fornlämningen betydligt större, minst 10 meter.

Folketro om hällkistor

Liksom flera andra typer av fornlämningar sattes förr i tiden hällkistor i samband med jättar, som länge uppfattades som Nordens ursprungliga invånare. Såväl allmogen som lärda män använde på 1700- och 1800-talen uttryck som "jättegravar" och "jättekistor" när de beskrev hällkistor och det finns skriftligt källmaterial som visar att präster så sent som i mitten av 1700-talet verkligen trodde att det funnits jättar i vårt land och att hällkistorna var jättarnas gravar. (Denna text om folketro är hämtad ur boken "Kunskap om skogens historia" av Örjan Hill)

[Hitta till hällkistan!](#)

[Här hittar Du hällkistan i Fornsök](#)

Sök på RAÄ-nummer: Marbäck 18:1

Litteraturtips:

Här kan du läsa mer om hällkistor i området:

Från Borås och de sju häraderna årg 22, 1967: Artiklar av Carl Cullbergs och Stina Andersson under rubriken "Några hällkistproblem i Sjuhäradsbygden".

Känn Sjuhäradsbygden. Arkeologi. Utgiven av Stiftelsen Känn Sjuhäradsbygden, 1988.

Marbäck. Bygden vid Åsunden (sidorna 24-26). Utgiven av Marbäckens hembygdsförening, 2000.

Läs om megalitgravar på Falbygdens museums [hemsida](#)